

УДК 623.618:519

Святослав Дяков

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
ORCID ID 0000-0002-3938-9792

Микола Кречко

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
ORCID ID 0000-0002-9324-0745

Володимир Бакалов

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
ORCID ID 0000-0002-9386-0936

DOI 10.24139/2312-5993/2025.02/133-146

ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПРОТИДІЇ ДЕСТРУКТИВНОМУ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ ВПЛИВУ НА ПРОФЕСІЙНІ СПРОМОЖНОСТІ ПРИКОРДОННИКІВ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз наукових праць, щодо ролі і місця форм, методів та способів інформаційно-психологічного впливу у сучасній системі соціальних комунікацій, як одного з факторів, що впливає на формування та розвиток професійних спроможностей особового складу сектору оборони та національної безпеки. Виявлено сучасні підходи та узагальнено результати попередніх досліджень, що стосуються питань інформаційної боротьби, її концептуальних, теоретичних і технологічних аспектів. З'ясовано, що в умовах повномасштабної війни противник здійснював деструктивний інформаційно-психологічний вплив на прикордонників України різними способами, основними з яких є: дезінформація, пропаганда, диверсифікація громадської думки, психологічний тиск та поширення чуток. Обґрунтовано, що забезпечити інформаційно-психологічну безпеку прикордонників України можливо шляхом застосування ефективного педагогічного інструментарію протидії деструктивному інформаційно-психологічному впливу на їх професійні спроможності. Узагальнено першочергові заходи педагогічної протидії деструктивному інформаційно-психологічному впливу на формування та розвиток професійних спроможностей прикордонників України. Визначено педагогічний інструментарій (комплекс методів: «Відхід», «Вигнання», «Ігнорування», «Блокування», «Управління», «Затаювання») протидії деструктивному інформаційно-психологічному впливу, на основі рекомендацій розроблених вченими Євросоюзу, які дозволяють запобігти або нейтралізувати його дію у мас-комунікаційних (отримання інформації через ЗМІ), контакт-комунікаційних (отримання інформації під час масових видовищних заходів, на мітингах, зборах тощо) та міжособистісних (отримання інформації під час спілкування з людьми, що перетинають державний кордон, під час особистих бесід, зустрічей тощо) ситуаціях. Визначено напрями подальших наукових пошуків щодо протидії деструктивному інформаційно-психологічному впливу на особистість: організаційні форми з синергічною взаємодією педагогічного, медичного, соціального та психологічного векторів.

Ключові слова: прикордонники України, педагогічний інструментарій, інформаційно-психологічний вплив, професійні спроможності, заходи педагогічної протидії.

Постановка проблеми. Уже четвертий рік поспіль противник веде гібридну війну проти нашої держави, ключовим моментом якої є психологічна та інформаційна обробка усіх складових Сил оборони України (далі – СОУ) і цивільного населення шляхом використання усіх доступних прийомів і способів інформаційно-психологічного впливу (далі – ІПВ) на їх свідомість. В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію суверенної України, цілеспрямоване використання ІПВ противником перетворило його на глобальний ресурс та інструмент агресії, використання якого дозволило деструктивно впливати на свідомість та бойові спроможності СОУ, що у свою чергу відобразилось на ефективності боротьби за незалежність України.

Знаходячись на форпості нашої держави прикордонники першими потрапили під дію деструктивного ІПВ та потребували застосування дієвих заходів щодо забезпечення їх психологічної стійкості. Масштаби ІПВ на прикордонників та інші складові СОУ, розгорнуті проти України, в умовах повномасштабного вторгнення перевершили усі раніше відомі. За оцінкою зарубіжних експертів: «...це найбільш дивовижний інформаційний блицкриг, який коли-небудь бачили в історії інформаційних воєн» (Марков, 2015).

З самого початку гібридної війни між росією та Україною одним з основних інструментів формування потрібної агресору суспільної думки у масовій свідомості стали методи, способи і засоби деструктивного ІПВ. За допомогою інформаційних «вкидів» (саме цим терміном прийнято позначати викривлену у певному руслі інформацію, що спрямована викликати бурхливе обговорення та суперечки між різними прошарками населення) формувалася певна суспільна думка, яка налаштовувала українське суспільство сприймати події гібридної війни і повномасштабного вторгнення не такими, як вони є насправді, а такими, які підтримують окупацію територій нашої держави.

Так за допомогою повністю чи частково неправдивих новин формувався деструктивний ІПВ на співробітників Державної прикордонної служби України, який маніпулятивним чином сприяв викривленню фактів і подій у сприйнятті інформації кожним окремим прикордонником, заставою, а то й прикордонним загonom у цілому. У цих умовах, виникла нагальна потреба у виборі педагогічного інструментарію протидії ІПВ противника, формуванню прозорості та відкритої подачі інформації у ЗМІ, а також вчасного спростування

інформаційного негативу для перешкодження формуванню професійних спроможностей прикордонників України.

Аналіз актуальних досліджень. Роль і місце ІПВ у сучасній системі соціальних комунікацій, як одного з факторів, що впливає на формування та розвиток інформаційної, політичної, суспільної культури цивільного населення та професійних спроможностей особового складу сектору оборони та національної безпеки, докладно розглянуто в роботах зарубіжних авторів: Г. Алмонд, С. Верба, А. Вілдавські, Є. Вятр, Р. Даль, Л. Діттмер, К. Дойч, А. Лейпхарт, С. Ліпсет, Л. Пай, У. Розенбаум, Ч. Тіллі, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон, Л. Харрісон та інших.

Також важливими для нашого дослідження є праці вітчизняних науковців С. Мосова, В. Толубка, Н. Нижника, Г. Воробйова, В. Горбуліна, І. Руснака, які досліджували деструктивний ІПВ на різні категорії суспільства. Так, у монографії С. Мосова розкрито психологічні особливості війн та ІПВ, що здійснюються ворогуючими сторонами під час війни. Разом з тим праця не містить інформації про засоби протидії таким впливам (Мосов, 2007).

Праця, що підготовлена В. Толубком (Толубко, 2003), присвячена питанням інформаційної боротьби, її концептуальним, теоретичним і технологічним аспектам. Поряд з цим, питання протидії ІПВ під час війни не знайшли свого відображення в монографії.

Авторський колектив у складі С. Мосова і Н. Нижника у своїх працях (Нижник, Мосов, 1999; 2011) досліджували інформаційні впливи на свідомість особистості і узагальнили вимоги до джерел ІПВ.

У своєму дослідженні К. Хударковський, С. Залкін, Г. Певцов, П. Пацек, С. Сідченко запропонували механізм протидії негативному ІПВ на особовий склад Збройних Сил України, який передбачає виконання низки загальних заходів, пов'язаних як із попередженням, так і з виявленням і усуненням наслідків впливу (Інформаційно-психологічна боротьба у воєнній сфері, 2017).

У вищезазначених працях досить докладно проаналізовано форми, методи і способи ІПВ та їх роль в інформаційних війнах, проте досліджень в рамках педагогічної протидії ІПВ на прикордонників в умовах повномасштабного вторгнення росії недостатньо. На підставі вищенаведеного вважаємо за доцільне розглянути проблематику деструктивного ІПВ на професійні спроможності прикордонників

України та визначити педагогічний інструментарій протидії цьому впливу в сучасних умовах.

Мета дослідження – визначити педагогічний інструментарій протидії деструктивному ІПВ на формування та розвиток професійних спроможностей прикордонників України.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано теоретичні (аналіз і систематизація науково-педагогічної літератури, нормативно-правових документів, інструктивно-методичних матеріалів) та емпіричні (вивчення й узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду, опитування командирів прикордонних підрозділів, спостереження) методи, які дали можливість визначити сутність основних понять дослідження, а також розробити та реалізувати педагогічний інструментарій протидії деструктивному інформаційно-психологічному впливу на професійні спроможності прикордонників України.

Виклад основного матеріалу. Ще задовго до початку гібридної війни та повномасштабного вторгнення противник здійснював деструктивний ІПВ на прикордонників України різними способами, основними з яких є: дезінформація; пропаганда; диверсифікація громадської думки; психологічний тиск; поширення чуток (Мороз, Твердохліб, 2016).

Для дезінформації противник використовував практично усі підконтрольні ЗМІ, мережу Internet та інші доступні ресурси сучасної комунікації. Так, на початку становлення незалежної України російським видавцям вдалося залишитися на ринку періодичної преси України та без будь-яких обмежень видавати потрібні рф публікацій у цих виданнях. Тиражі таких видань до початку гібридної війни та повномасштабного вторгнення були досить значними (газета «Аргументы и факты в Украине» друкувалася тиражем 170 тис. примірників, «Труд-Украина» – 185 тис. примірників, «Комсомольская правда в Украине» – 195 тис. примірників, «Известия-Украина» – 528 тис. примірників) (Марута, Маркова, 2015).

Крім того, в Україні ще на початку нинішнього століття було зареєстровано 791 телерадіомовну організацію (у тому числі 513 приватних). Ще задовго до теперішніх часів Держкомінформполітики України визнав, що «...типовою ознакою телерадіопростору України є засилля іноземної продукції та легковажні, сумнівної якості програми» (Карпенко).

При оцінці масштабу ІПВ, що велася безпосередньо проти прикордонників України, американські вчені наводять дані стосовно того, що до 75% «життєвих історій» і «посилань на джерела», які наводилися в коментарях у соціальних мережах у періоди активізації української кризи, були майже повністю вигаданими. При цьому від половини до двох третин з цієї кількості мали очевидні індикатори деструктивного ІПВ (специфічні патерни емоційного, стилістичного чи навіть орфографічного характеру, які вказували на нав'язування певної думки або емоції і повторювали один одного).

Згідно з даними вітчизняних фахівців 45% інформації, яка поширювалась у нашому інформаційному полі, мала ознаки цілеспрямованої зовнішньої маніпуляції і була проявом ІПВ, спрямованого проти нашої держави загалом та прикордонників зокрема (Костюченко).

З початком повномасштабного вторгнення РФ ситуація стала ще гіршою. Телевізійні ЗМІ противника, за свідомством самих же російських фахівців, працювали за допомогою прийомів так званої «чорної спецпропаганди воєнного часу». Так звана «бойова», або «чорна», пропаганда передбачала будь-яке спотворення реальних фактів задля вирішення пропагандистських завдань, використовуючи деструктивний ІПВ маніпулювала психікою прикордонників, методом глибокої емоційної травми впливала на підсвідомість, змушувала вірити – всупереч логіці і розуму – в брехню і дезінформацію, розпалювала нетерпимість, підбурювала до насильства.

Російський журналіст В. Яковлев – засновник видавничого дому «Коммерсант» та проекту «Сноб», з метою деструктивного ІПВ на глядачів та слухачів з України найчастіше використовував наступні методи (Проект Володимира Яковлева МУЛБАБАР):

метод «гнилого оселедця» – передбачав помилкове, максимально брудне і скандальне звинувачення (наприклад, дрібне злочинство, або розтління дітей, або вбивство, бажано з жадібності). Незалежно від своїх поглядів, усі учасники дискусії знову і знову вимовляють ім'я обвинуваченого у зв'язку з брудним і скандальним обвинуваченням, втираючи таким чином все більше «гнилого оселедця» в його «одяг», поки нарешті цей «запах» не починає слідувати за ним всюди, а питання «вбив-вкрав-спокусив чи все-таки ні» стає головним при згадці його імені;

метод «40 на 60», започаткований Й. Геббельсом, полягав у створенні ЗМІ, які 60% своєї інформації подають в інтересах

супротивника, але, заробивши таким чином його довіру, решту 40% використовують для надзвичайно ефективної (завдяки сформованій довірі) дезінформації;

метод «великої брехні», суть якого полягала у тому, щоб з максимальним ступенем впевненості запропонувати аудиторії настільки глобальну і жахливу брехню, що практично неможливо повірити, що можна про таке брехати. Правильно скомпонована і добре продумана «велика брехня» викликала у слухача чи глядача глибоку емоційну травму, яка потім надовго визначала його погляди всупереч будь-яким доводам логіки;

метод «абсолютної очевидності», який полягав у тому, що замість спроби щось доводити, інформація, в якій треба переконати аудиторію, подавалась як щось очевидне, само собою зрозуміле і тому – безумовно підтримуване переважаючою більшістю населення.

На нашу думку, особливо ефективним засобом деструктивного ІПВ на прикордонників навіть на початку повномасштабного вторгнення залишалося радіо, оскільки лише йому властивий «ефект співучасті» завдяки імітації прямого спілкування з аудиторією. У поєднанні з музичним впливом підвищувалась сугестивність та некритичність сприйняття радіоінформації. Окрім того, музичні радіостанції, на відміну від телеканалів, більшістю прикордонників не вважалися політично заідеологізованими.

Зазначені прийоми деструктивного ІПВ мали змогу впливати на професійні спроможності прикордонників на рівні глибоких психологічних механізмів таким чином, що наслідки цього впливу було неможливо зняти звичайними логічними аргументами. Так «велика брехня» досягала цього ефекту за допомогою емоційної травми, метод «очевидності» – через «ефект приєднання», «гнилий оселедець» – за рахунок впровадження у свідомість прикордонника прямої асоціації між об'єктом атаки і брудним, скандальним обвинуваченням (О кухне телевизионной «пропаганды» Кремля против Украины).

Важливою особливістю впливу засобів деструктивного ІПВ на індивідуальну свідомість прикордонників є те, що вони як загрози можуть не помічатися й не усвідомлюватися самою особистістю. Фахівці стверджують, що небезпечні впливи ІПВ на індивідуальну свідомість можуть призвести до двох видів взаємозалежних змін (Петрик, Жарков, Дзюба, 2007).

По-перше, це зміни психіки, психічного здоров'я прикордонника. Оскільки у разі інформаційних впливів важко говорити про межі норми і патології, показником змін може бути втрата адекватності відображення світу у свідомості й своєму ставленні до світу. Можна говорити про деградацію особистості, якщо форми відображення дійсності спрощуються, реакції грубішають і здійснюється перехід від вищих потреб (у самоактуалізації, соціальному визнанні) до нижчих (фізіологічних, побутових).

По-друге, це зрушення у цінностях, життєвих позиціях, орієнтирах, світогляді особистості. Такі зміни обумовлюють прояви девіантної антисоціальної поведінки й становлять небезпеку вже для підрозділу і держави.

Серед негативних медико-психологічних наслідків деструктивного ІПВ на професійні спроможності прикордонників, найбільш значущим став високий ризик поширення і розвитку різноманітних порушень психічної сфери, серед яких превалюють як донозологічні (соціально-стресові розлади та окремі ознаки проявів або клінічно сформована психологічна дезадаптація), так і клінічно окреслені психічні розлади (гостра реакція горя, гостра реакція на стрес; розлади адаптації; посттравматичні стресові розлади (далі – ПТСР) (Линский, Кузьминов, Позднякова, Онищук, 2014; Маркова, Козира, 2015).

За умови відсутності педагогічного інструментарію протидії деструктивному ІПВ на прикордонників та своєчасної і кваліфікованої медико-психологічної допомоги (реабілітації), вищеперелічені донозологічні патологічні стани інколи прогресували до клінічно окреслених розладів адаптації або ПТСР, що було достатньо частою і важкою патологією.

Формування й розвиток різноманітних проявів порушень психічної сфери, ризик яких існує на сьогодні, у динаміці, за відсутності своєчасної спеціалізованої допомоги можуть призвести до стійких змін психіки в рамках віддалених проявів ПТСР.

У таких умовах, забезпечити інформаційно-психологічну безпеку прикордонників України можливо шляхом застосування ефективного педагогічного інструментарію протидії деструктивному ІПВ на їх професійні спроможності.

Під час роботи з особовим складом Державної прикордонної служби України надзвичайно дієвим методом у системі протидії деструктивному ІПВ виявилось своєчасне інформування та критичне

ставлення до інформації. Про користь здатності критичного осмислення інформації як засобу протидії ІПВ зазначав ще керівник пропагандистської машини нацистської Німеччини Й. Геббельс, який відмічав, що «найгірший ворог будь-якої пропаганди – інтелектуалізм» (Методичні матеріали з воєнно-ідеологічної підготовки особового складу Збройних Сил України на 2015 навчальний рік; Остроухов, 2006).

На нашу думку, першочерговими заходами педагогічної протидії деструктивному ІПВ на формування та розвиток професійних спроможностей прикордонників України є:

впровадження у професійну підготовку прикордонників мультидисциплінарного підходу у сфері інформаційно-психологічної безпеки, що потребує кадрового забезпечення медико-психологічного напрямку, яке доцільно здійснювати за рахунок широкого залучення не тільки психологів з медичною, а й педагогічною освітою;

педагогічне вивчення впливу соціальних стресів на психічне здоров'я прикордонників;

реалізація превентивного підходу шляхом здійснення психоосвітніх заходів, розробки педагогічних методів підвищення стресостійкості і стійкості до деструктивного ІПВ, запобігання психічним стресовим розладам;

педагогічний аналіз оперативної обстановки та об'єктивне інформування прикордонників;

педагогічна оцінка загроз для особового складу наряду, застави, загону;

виявлення ознак деструктивного ІПВ (факти комплексування інформації по різних інформаційним каналам (масованість), поява в інформаційних матеріалах деталей, відсутніх в еталонному джерелі та ін.);

з'ясування часу початку деструктивного ІПВ;

виявлення процесу розвитку деструктивного ІПВ (динаміка представлення інформаційних матеріалів);

визначення об'єкту впливу (цільової аудиторії), на кого спрямований деструктивний вплив;

визначення каналів деструктивного ІПВ (основного та допоміжних);

встановлення форм, методів і способів деструктивного ІПВ (використання спеціальних прийомів і підходів (психотехнік));

виявлення джерел деструктивного ІПВ;

виявлення ініціаторів (розробників) ІПВ та джерел їхнього фінансування;

формування і реалізація сценарію педагогічних контрзаходів.

У ході реалізації заходів педагогічної протидії деструктивному ІПВ на прикордонників, нам вдалося з'ясувати, що на особисто-індивідуальному рівні особливої актуальності набувають засоби так званої інтелектуальної гігієни. Найбільш надійними методами захисту при цьому є толерантність і вміння думати.

Тобто, щоб не стати жертвою деструктивного ІПВ, прикордоннику не слід кидатися на захист чи то навпаки – на боротьбу із висловленою позицією, а сприймати цю позицію, як таку на яку інша людина має право. При цьому потрібно уважно визначити, що саме намагається повідомити інформатор, який інформаційний сенс він вкладає у своє повідомлення, поза емоційним навантаженням.

Як не дивно, але якраз найбільш радикальні та послідовні захисники своїх поглядів і цінностей є найбільш вразливими об'єктами для прийомів і методів ІПВ. Прикордонник, який не може стримати і виплескує свою агресивну реакцію на співрозмовника, що висловив позицію, яка здається неприйнятною, індивід, що не припускає існування іншої позиції, точки зору чи світогляду, який не визнає своїх помилок і не вміє вибачитися, – є оптимальним предметом маніпуляції.

З іншого боку, спроможність контролювати агресію, толерантність, повага до чужого права висловити свою думку, спроможність проаналізувати запропонований набір фактів, відділити гіпотези та інтерпретації від фактів і припущень, критичне ставлення до інформації, цілісне розуміння власної системи цінностей і моральних координат – все це робить прикордонника захищеним від впливу ІПВ (Мороз, Твердохліб, 2016).

Ґрунтуючись на досвіді керівництва Державної прикордонної служби України щодо реалізації заходів протидії деструктивному ІПВ та рекомендаціях розроблених вченими Євросоюзу (Левицкий, 2007), які дозволяють запобігти або нейтралізувати деструктивний ІПВ у мас-комунікаційних (отримання інформації через ЗМІ), контакт-комунікаційних (отримання інформації під час масових видовищних заходів, на мітингах, зборах тощо) та міжособистісних (отримання інформації під час спілкування з людьми, що перетинають державний кордон, під час особистих бесід, зустрічей тощо) ситуаціях, нами

розроблено педагогічний інструментарій (комплекс методів) протидії деструктивному ІПВ на прикордонників України:

метод «відхід» – збільшення дистанції, переривання контакту, вихід за межі досяжності деструктивного ІПВ. Педагогічні інструменти протидії у різних інформаційних ситуаціях можуть бути такими: відключення певних каналів ЗМІ (дратівного каналу телебачення, вихід з Інтернет ресурсів тощо), відмова від перегляду (прослуховування) конкретних телерадіопрограм; відмова від читання деяких газет, статей, рубрик тощо; вихід, під різними приводами, з масових видовищних заходів: театру, концертного залу, кінотеатру тощо, мітингів, зборів та ін.; зміна неприємної теми бесіди, прагнення не загострювати міжособистісні відносини під час бесіди (обхід «слизьких тем», «гострих кутів» тощо), ухилення від зустрічей з тими, хто є джерелом неприємних переживань, переривання під різними приводами зустрічей, бесід;

більш радикальний метод «вигнання» спрямований на вигнання (або витіснення) з інформаційного середовища засобів або джерел негативного інформаційного впливу. Педагогічні інструменти протидії: відмова від користування телевізором або комп'ютером, відмова відвідувати окремі театральні постановки або концерти тощо;

наступний метод «ігнорування» передбачає несприйняття інформації, яка ускладнює або перешкоджає певній діяльності людини, може спровокувати конфлікт або викликати негативні емоції.

метод «блокування» – контроль інформаційного впливу, виставлення психологічних бар'єрів, огорожа психіки від зовнішнього негативного інформаційного впливу. Педагогічні інструменти протидії, що застосовуються під час «блокування»: критичне сприйняття інформації; емоційне відчуження (сприйняття негативної інформації «без емоцій»); збільшення міжособистісного простору («зони спілкування») під час бесіди; використання «психологічних бар'єрів» (приниження джерела інформації, внутрішнє висміювання, розвінчання авторитету, несерйозне сприйняття інформації, недовіра, настороженість, неувважність, відволікання і перемикання уваги на інші об'єкти, не пов'язані з вмістом інформаційного впливу тощо).

метод «управління» – контроль процесу інформаційного впливу; вплив на його характеристики і джерело. Педагогічні інструменти протидії, що застосовуються: використання зворотного зв'язку (участь в опитуваннях рейтингу популярності певних каналів або програм

телебачення, популярності періодичних видань тощо); оприлюднення у видовищних заходах свого ставлення до подій (несхвалення, невдоволення промовцем); використання у бесіді принципу «своїх не ображають», для чого демонструється бажання стати другом, членом однієї спільності; послаблюється або дестабілізується активність співрозмовника несподіваним відволіканням (наприклад, зробити комплімент, висловити співчуття) тощо.

метод «затаювання» – контроль своєї реакції на зовнішній інформаційний вплив. Педагогічні інструменти протидії: відстрочка своїх реакцій, поспішних висновків і оцінок, затримка або відмова від дій і вчинків, що викликаються інформаційним впливом (наприклад, при знаходженні в натовпі, щоб не піддатися «ефекту натовпу», психічному зараженню і не зробити вчинків, про які потім можна буде шкодувати); маскування, приховування почуттів, проявів емоцій тощо.

Досвід застосування розробленого педагогічного інструментарію в органах управління, загонах, заставах та інших структурних підрозділах Державної прикордонної служби України свідчить, що уміння прикордонника залежно від ситуації скористатися тим чи іншим способом психологічного захисту від деструктивного ІПВ сприяє ефективному формуванню та розвитку його професійних спроможностей, інформаційної культури, що у кінцевому рахунку, і забезпечує його інформаційно-психологічну стійкість.

Висновки. Отже, в арсеналі сучасного прикордонника існують різноманітні педагогічні інструменти протидії деструктивному ІПВ, серед яких максимально простими є критичне осмислення інформації, формування навичок позитивного мислення, інтелектуальна і фізична активність, перенесення акценту уваги на близьких і родину, взаємодію з співслужбовцями, навички спілкування з природою та самим собою без додаткових засобів інформаційного впливу.

Підсумовуючи вищенаведене, можна стверджувати, що основою і центральною мішенню деструктивного ІПВ на формування і розвиток професійних спроможностей прикордонника є його особистість з конкретними особливостями психічного сприйняття. А від рівня професійних спроможностей окремого прикордонника залежить ефективність службово-бойового функціонування прикордонних нарядів, груп, застав та прикордонних загонів.

Напрямами подальших наукових пошуків щодо протидії деструктивному ІПВ на особистість прикордонника можуть бути

організаційні форми з синергічною взаємодією педагогічного, медичного, соціального та психологічного векторів.

ЛІТЕРАТУРА

- Марков, А. Р. (2015). Інформаційно-психологічна війна як загроза психологічному здоров'ю населення України: сучасна реальність та перспективи. *Медична психологія: здобутки, розвиток та перспективи. Медико-психологічна реабілітація учасників воєнних конфліктів*. Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції. Київ, сс.46-48 (Markov, A. R. (2015). Information and psychological warfare as a threat to the psychological health of the population of Ukraine: modern reality and prospects. *Medical psychology: achievements, development and prospects. Medical and psychological rehabilitation of participants in military conflicts*. Materials of the IV International Scientific and Practical Conference. Kyiv, pp. 46-48).
- Мосов, С. П. (2007). *Война или мир – выбор за человечеством* : монографія К. : Румб (Mosov, S. P. (2007). *War or peace - a choice for humanity*: monograph K.: Rumb).
- Толубко, В. Б. (2003). *Інформаційна боротьба (концептуальні, теоретичні, технологічні аспекти)* : монографія. К.: НАОУ (Tolubko, V. B. (2003). *Information warfare (conceptual, theoretical, technological aspects)*: monograph. K.: NAOU).
- Нижник, Н.Р., Мосов, С.П. (1999). Вимоги до джерел інформації в системі державного управління. *Вісник Запорізького юридичного інституту, 1, 30-45* (Nyzhnyk, N. R., Mosov, S. P. (1999). Requirements for information sources in the system of public administration. *Bulletin of the Zaporizhzhia Legal Institute, 1, 30-45*).
- Нижник, Н.Р., Мосов, С.П. (2011). *Теоретичні аспекти державного управління* : монографія. Чернівці : Технодрук (Nyzhnyk, N.R., Mosov, S.P. (2011). *Theoretical aspects of state governance*: monograph. Chernivtsi: Tekhnodruk).
- Інформаційно-психологічна боротьба у воєнній сфері*: монографія (2017). Харків: Вид. Рожко С.Г. (*Information and psychological warfare in the military sphere*: monograph (2017). Kharkiv: Publ. Rozhko S.G.)
- Мороз, Ю., Твердохліб, Ю. (2016). Інформаційно-психологічні операції в умовах гібридної війни. *Вісник Львівського університету, 38, 97 – 105* (Moroz, Yu., Tverdokhlib, Yu. (2016). Information and psychological operations in the context of hybrid warfare. *Bulletin of Lviv University, 38, 97 – 105*).
- Марута, Н.О., Маркова, М. В. (2015). Інформаційно-психологічна війна як новий виклик сучасності: стан проблеми та напрямки її подолання. *Український вісник психоневрології, 23, випуск 3 (84), 21-28* (Maruta, N.O., Markova, M. V. (2015). Information and psychological warfare as a new challenge of modernity: the state of the problem and directions for overcoming it. *Ukrainian Bulletin of Psychoneurology, 23, issue 3 (84), 21-28*).
- Карпенко, В. Інформаційний простір і національна безпека України. Режим доступу: http://www.universum.lviv.ua/archive/journal/2002/karp_7.html. (Karpenko, V. *Information space and national security of Ukraine*. Access mode: http://www.universum.lviv.ua/archive/journal/2002/karp_7.html)
- Костюченко, Ю. *Про психологічну війну проти України як компонента інформаційної війни*. Режим доступу: http://espresso.tv/blogs/2014/09/10/pro_psykholohichnu_viynu_protu_ukrayin

- [y yak komponentu informacynoyi viyny.](#) (Kostyuchenko, Yu. *On the psychological war against Ukraine as a component of information war.* Access mode: http://espresso.tv/blogs/2014/09/10/pro_psykholohichnu_viynu_proty_ukrayin_y_yak_komponentu_informacynoyi_viyny)
- Проект Владимира Яковлева МУЛБАБАР. Люди важнее идей. Режим доступу: [http://www.sguschenka.com/propaganda/.](http://www.sguschenka.com/propaganda/) (Vladimir Yakovlev's project MULBABAR. *People are more important than ideas.* Access mode: <http://www.sguschenka.com/propaganda/>)
- О кухне телевизионной «пропаганды» Кремля против Украины. Режим доступу: [http://ru.krymr.com/content/article/27182833.html.](http://ru.krymr.com/content/article/27182833.html) (On the kitchen of the Kremlin's television "propaganda" against Ukraine. Access mode: <http://ru.krymr.com/content/article/27182833.html>)
- Петрик, В., Жарков, Я., Дзюба, М. (2007). Небезпекі особистості в інформаційному просторі. *Юридичний журнал*, 2, 45-46 (Petryk, V., Zharkov, Ya., Dzyuba, M. (2007). Dangers of the individual in the information space. *Legal Journal*, 2, 45-46).
- Расстройства адаптации среди гражданского населения, пережившего боевые действия, спустя месяц после их прекращения (2014). *Український вісник психоневрології*, 22, вип. 3 (80), 5-12 (Adaptation disorders among the civilian population who experienced combat operations, one month after their termination (2014). *Ukrainian Bulletin of Psychoneurology*, 22, vol. 3 (80), 5-12).
- Маркова, М.В., Козира П. В. (2015). Постстрессові дезадаптивні стани на тлі соціальних змін: аналіз проблеми. *Медична психологія*, 1 (37), 8-13 (Markova, M.V., Kozyra P.V. (2015). Post-stress maladaptive states against the background of social changes: analysis of the problem. *Medical Psychology*, 1 (37), 8-13).
- Методичні матеріали з воєнно-ідеологічної підготовки особового складу збройних сил України на 2015 навчальний рік. Режим доступу: [http://mil.univ.kiev.ua/files/67_1074163600.doc.](http://mil.univ.kiev.ua/files/67_1074163600.doc) (Methodological materials on military-ideological training of personnel of the Armed Forces of Ukraine for the 2015 academic year. Access mode: http://mil.univ.kiev.ua/files/67_1074163600.doc)
- Остроухов, В. В. (2006). Інформаційне протиборство в історії людства. *Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій*. К.: Росава, сс. 7-20 (Ostroukhov, V.V. (2006). Information confrontation in the history of mankind. *Modern technologies and means of manipulating consciousness, conducting information wars and special information operations*. К.: Rossava, ss. 7-20).
- Левицкий, В. (2007). Информационно-психологическая безопасность личности. *Партнер. Ваш партнер в Германии*, 6 (117). Режим доступа: [http://www.partner-inform.de/partner/detail/2007/6/272/2445.](http://www.partner-inform.de/partner/detail/2007/6/272/2445) (Levitskyi, V. (2007). Informational and psychological security of the individual. *Partner. Your partner in Germany*, 6 (117). Access mode: <http://www.partner-inform.de/partner/detail/2007/6/272/2445>)

SUMMARY

Diakov Sviatoslav, Krechko Mykola, Bakalov Volodymyr. Pedagogical tools against destructive informational and psychological influence on professional capabilities of border guards in Ukraine.

The article analyzes scientific works on the role and place of forms, methods and means of informational and psychological influence in the modern system of social communications, as one of the factors influencing the formation and development of professional capabilities of personnel in the defense and national security sector.

Modern approaches are identified and the results of previous studies on information warfare, its conceptual, theoretical and technological aspects are summarized.

It is found that in conditions of a full-scale war, the enemy exerted destructive informational and psychological influence on Ukrainian border guards in various ways, the main of which are: disinformation, propaganda, diversification of public opinion, psychological pressure and the spread of rumors.

It is substantiated that ensuring the informational and psychological security of Ukrainian border guards is possible through the use of effective pedagogical tools to counteract the destructive informational and psychological impact on their professional capabilities. The priority pedagogical measures to counteract the destructive informational and psychological impact on the formation and development of the professional capabilities of Ukrainian border guards are summarized.

The pedagogical tools (a set of methods: "Withdrawal", "Expulsion", "Ignoring", "Blocking", "Management", "Concealing") for countering destructive informational and psychological influence has been adapted. It is based on recommendations developed by scientists of the European Union and allows preventing or neutralizing destructive informational and psychological effects in mass communication (obtaining information through the media), contact communication (obtaining information during mass entertainment events, at rallies, meetings, etc.) and interpersonal (obtaining information during communication with people crossing the state border, during personal conversations, meetings, etc.) situations.

The directions of further scientific research on counteraction to destructive informational and psychological influence on the personality are determined: organizational forms with synergistic interaction of pedagogical, medical, social and psychological vectors.

Key words: border guards of Ukraine, pedagogical tools, informational and psychological influence, professional capabilities, pedagogical counteraction measures.